

Kahramanmaraş-Gaziantep Depremlerinden Etkilenen İllerde Kırsal – Kentsel Yerleşimlerin Yeniden Planlanması Sorunsalı: Geçici Yerleşim Örneği

Prof. Dr. Funda Yirmibeşoğlu
İTÜ Mimarlık Fakültesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Kentler tarihi, sosyo-ekonomik ve doğal yapılarıyla yaşayan, üreten toplumsal ilişkiler bütünüdür. Anadolu'nun farklı uygarlıklara ev sahipliği yapan ve günümüzde sahip olduğu kültürel çeşitlilik, kimlik ve toplumsal bellek ile en özgün kültürel peyzajlardan olan bölgenin sanki öncesinde hiçbir yerleşim ve kendine özgü değerleri, kimliği ve belleği var olmamış ve toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik etkileşim ve üretimden bağımsız düşünülebilirmiş gibi hızlı düzenleme ve müdahaleler ile şehir ve bölge planlama bilimi ve ilkeleri göz ardı edilerek planlanamayacağı açıktır.”

Giriş

Kahramanmaraş-Gaziantep depremleri sonrası bölgede kırsal – kentsel yerleşim alanlarının toplumsal ve mekânsal adalet, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik ile adil yönetim ilkeleri çerçevesinde acil olarak planlanması gerekmektedir. İTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü öğretim üyeleri tarafından kaleme alınan bir görüş yazısında: “Kentlerin sadece konuttan ibaret olmadığı; yaşayan ve üreten toplumsal bir ilişkiler bütünü olduğu gerçeğiyle; plan-

lamanın tüm doğal yapı elemanları (toprak yapısı/verimi, iklim ve meteorolojik özellikler, eğim, sulak alanlar, doğal kaynaklar vb.), sosyo-ekonomik yapı (demografik yapı, istihdam, sektörel yapı, kültürel yapı vb.) ve yapılaşmış çevre (arazi kullanımı, tarihi kent dokusu, sit alanları, altyapı, ulaşım ağları vb.) unsurlarının bir arada değerlendirildiği, bütüncül risk değerlendirmesi yapılarak, kısa-orta-uzun dönem çevresel, toplumsal, kültürel ve ekonomik politikalarla bütün mekânsal stratejileri içeren ve belirtilen konuların

uzmanlarından oluşan çok disiplinli bir yapıda yürütüldüğü” vurgulanarak, Planlamanın “aynı zamanda bütün taraflar açısından belirsizlikleri azaltarak, diyalog ve uzlaşma ilkelere bağlı koordinasyon sağlayan bir mekanizma” olduğu belirtilmektedir.

Yine, “Planlamanın yurttaşların, sivil toplumun, yerel yönetimlerin, meslek odalarının, üniversitelerin ve ilgili diğer tüm paydaşların kararlara ve sürece başından sonuna katılımını sağlayacak şekilde yapılması gerektiği”, planlama disiplininin, bu süreçlerin adil bir şekilde ve uzlaşmaya dayalı yürütülebilmesi için gerekli araçlara sahip olduğu, deprem bölgesinde geçici ve kalıcı konutlara yönelik yeni yerleşim alanlarının sağlıklı bir şekilde oluşturulmasının, planlama, yönetim ve organizasyon ile mümkün olabileceği” vurgulanmaktadır.

Aynı görüş yazısında, Şehir ve Bölge Planlama disiplini evrensel ilkeleri ve ulusal mevzuatımız dikkate alındığında deprem bölgesinde yapılacaklar şöyle özetlenmektedir;

- “İlk aşamada sürdürülmesi gereken çalışma olarak yurttaşlarımızın sağlam, sağlıklı, güvenli ancak geçici barınma alanlarına yerleştirilmesi gerekmektedir.
- Sonraki aşamalarda yeni barınma alanlarının düzenlenmesi ve depremden etkilenen yerleşim merkezlerinin yeniden planlanması çalışmaları, başta yurttaşlar ile meslek odaları ve sivil toplum kuruluşlarının dahil olacağı, katkı koyabileceği bir süreçte bilimsel ilkelere dayalı olarak yürütülmelidir.
- Yeni yerleşim alanlarına yönelik planlamanın sadece konut üretimine indirgenmediği bir durumda, kimlik, aidiyet ve belleğin göz ardı edilmesi riskine karşı yaklaşımlar geliştirilmelidir. Her türlü planlama müdahalesinin yerin anlamını ve toplumun yerle bağını korumaya yönelik hedefe sahip olması önemlidir. Bu yönüyle kültürel mirasın bölgede korunmasını ve devamlılığını sağlayacak politikalar ayrı düşünülmemelidir.
- Tüm planlama çalışmalarında ve uygulamalarında afet risklerini azaltma ve gelecek afetlere hazırlığın önceliklendirilmesi gerekmektedir.

Kentler tarihi, sosyo-ekonomik ve doğal yapılarıyla yaşayan, üreten toplumsal ilişkiler bütünüdür. Anadolu’nun farklı uygarlıklara ev sahipliği yapan ve günümüzde sahip olduğu kültürel çeşitlilik, kimlik ve toplumsal bellek ile en özgün kültürel peyzajlardan olan bölgenin sanki öncesinde hiçbir yerleşim ve kendine özgü değerleri, kimliği ve belleği var olmamış ve toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik etkileşim ve üretimden bağımsız düşünülebilirmiş gibi hızlı düzenleme ve müdahaleler ile şehir ve bölge planlama bilimi ve ilkeleri göz ardı edilerek planlanamayacağı açıktır.”

Yeni yerleşim alanlarına yönelik planlamanın sadece konut üretimine indirgenmediği bir durumda, kimlik, aidiyet ve belleğin göz ardı edilmesi riskine karşı yaklaşımlar geliştirilmelidir. Her türlü planlama müdahalesinin yerin anlamını ve toplumun yerle bağını korumaya yönelik hedefe sahip olması önemlidir. Bu yönüyle kültürel mirasın bölgede korunmasını ve devamlılığını sağlayacak politikalar ayrı düşünülmemelidir.

Türkiye’de Şehir ve Bölge Planlama eğitimi veren kurumları temsil eden Türkiye Planlama Okulları Birliği (TUPOB)’nin de ülkemizi derinden sarsan Şubat 2023 Depremleri Sonrasındaki Yeniden Yapılanma Süreçleri Hakkında 20 Mart 2023 tarihli görüş yazısında belirttiği gibi Şehir ve Bölge Planlama mesleğinin “Toplumun Esenliği ve Kuşaklar Ötesi Yararların Gözetilmesi” etik ilkesini savunmak ve kamu yararına bağlı kararlar üretmekle yükümlü olduğu vurgulanmaktadır.

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Başkanlığı ve Konut Uygulama Araştırma Merkezi Müdürlüğü yaptığım bu önemli süreçte deprem bölgesi ile ilgili bölüm ve araştırma merkezi tarafından üretilen projelerin ülkemizde geçici ve kalıcı yerleşmelerin gerçekleştirilebilmesi yönünde önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

“AFET BÖLGESİ ACİL GEÇİCİ KONUT PROJESİ”

İstanbul Teknik Üniversitesi, Konut Uygulama ve Araştırma Merkezi bünyesinde, 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan müessir felaket sonrasında, merkezimizin danışmanı Future Invest Global Proje Geliştirme ve Danışmanlık A.Ş. ile birlikte “AFET BÖLGESİ ACİL GEÇİCİ KONUT PROJESİ” kapsamında, birlikte çalışılan proje tedarik ve uygulama firmaları ile tam kapsamlı bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın projelendirilmesi aşamasında söz konusu merkezin müdürü Prof. Dr. Funda Yirmibeşoğlu, müdür yardımcısı Prof. Dr. Gülşen Aytaç, Araş. Gör. Ahmet Türel görev almaktadır. Proje Araştırmacıları olarak araştırma görevlisi Lal Dalay yürütücülüğünde Landscape Design Studio 4 öğrencilerinden “Almira Endican, Ayşe Aleyna Çolak, İlayda Amina Ekil” proje çizimlerini gerçekleştirmişlerdir.

Senaryo : Konteyner Kent

Depremzedelerin kullanacağı konteyner kentler, acil konut ihtiyacının hızlı ve etkili bir şekilde karşılanmasına sağlanacak amaçla kurulur. Akademiğin hususların göz önünde bulundurulması, bu tür konteyner kentlerin kurulması sırasında önemlidir.

Konum Seçimi: Konteyner kentlerin konumu, acil konut ihtiyacı olan bölgeye yakın ve ulaşımı kolay bir alanda belirlenmelidir. Depremzedelerin çoğunun mağdur olduğu bölgelerde konteyner kentlerin inşa edilmesi gerekmektedir.

Altyapı Hazırlığı: Konteyner kentler için uygun bir altyapı hazırlığı yapılması gerekir. Bu altyapı, su, elektrik, kanalizasyon ve yangın önleme sistemlerini içerir.

Güvenlik: Konteyner kentlerin güvenliği, deprem ve diğer doğal afetlere karşı dayanıklı olması gereken yapı malzemelerinin kullanımı ile sağlanmalıdır. Ayrıca, kentteki güvenliği artırmak için güvenlik kameraları, kapı kilitleme sistemleri ve personel denetimleri gibi ek önlemler alınabilir.

Yapım Koşulları: Konteyner kentler, depremzedelerin uzun süreler boyunca yaşayabileceği rahat ve güvenli yaşam koşulları sağlamalıdır. Bu nedenle, konteynerlerin sıcaklık kontrolü, yeterli aydınlatma ve uygun yatacak, yemek ve tuvalet alanları gibi temel ihtiyaçları karşılaması önemlidir.

Psikolojik Destek: Depremzedelerin yaşadığı travma nedeniyle, konteyner kentlerinde psikolojik destek ve dayanışma hizmetleri sunulmalıdır. Kısacası, depremzedeler için kurulacak konteyner kentlerde, hızlı ve etkili bir şekilde konut ihtiyacının karşılanması, güvenli yaşam koşullarının sağlanması, psikolojik destek hizmetlerinin sunulması gibi hususların göz önünde bulundurulması önemlidir.

1. Kurulum: Temel İhtiyaçlar

İbadet Alanı
1 adet Tip-3 - 24m2 konteyner
1 adet Tip-2 - 18 m2 konteyner

Hastane Alanı
8 Adet Tip-3 24m2 Konteyner
2 Adet ilaç Deposu Tip-2 18 m2 Konteyner

Otopark-Bağış Toplama Alanı

300 konteynerlik yerleşke 1200 kişinin barınma ihtiyacını karşılayabilir.

Yönetim-Acil Durum-Güvenlik Konteynerleri

- Güvenlik Konteyneri
Tip-3 24 m2
- Yönetim Konteyneri
Tip-3 24 m2
- Acil Durum Konteyneri
Tip-2 18m2

Toplanma Alanları/Yeşil Alanlar

- Toplanma Alanları
- Konteynerler Arası Bahçeler

Hijyen Konteynerleri

- Kadın WC-Banyo-Hijyen Konteyneri
Tip 3- 24 m2
- Erişkek WC-Banyo-Hijyen Konteyneri
Tip 3- 24 m2
- WC-Banyo-Hijyen Depo Konteyneri
Tip 2-18m2 Su Deposu Haznesi

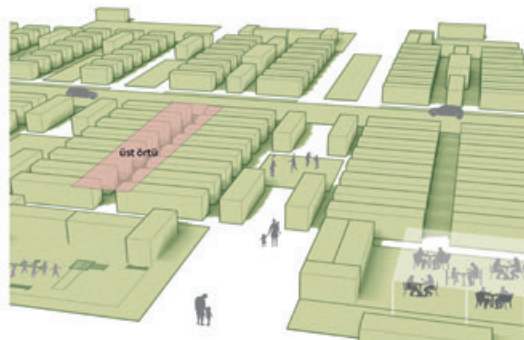
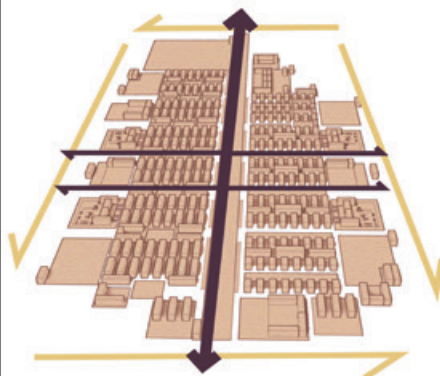
Barınma Konteynerleri

- Konteyner Tip 3- 24 m2 (7-8 kişilik)
- Konteyner Tip 2- 18 m2 (5-6 kişilik)
- Konteyner Tip 1- 12 m2 (3 kişilik)

Plan Lejanti:

- Hastane-Sağlık Hizmet Alanı
- Yemekhane Alanı
- İbadet Alanı
- Hijyen/Banyo/Tuvalet Alanı
- Barınma Alanı
- Toplanma Alanı
- Bahçe Alanı (acil durumlarda yeti alanı kullanılması esastır) (mümkünse konutlar için alan)
- Eğitim Alanı
- Yönetim Alanı
- Tahliye Sıra Alanı

10 m

Yapay Zeka Kullanarak Üretilen Alternatif Konteyner Yerleşke Senaryoları

“AFET BÖLGESİ ACİL GEÇİCİ KONUT PROJESİ” kapsamında; 100-150’er adet modüler konteynerlerden oluşan yaşam alanları tasarlanmaktadır. Çamaşırhane, WC ve duş üniteleri ile yemekhane ve mutfak ünitelerinin olduğu modüler bir sistem kurgulanmaktadır. İleri teknoloji uygulamaları (ısı, ses, su yalıtımı ve ısıtma ünitesi) ile birlikte su arıtma sistemli kompakt bir yerleşim alanı sağlanmaktadır.

Konteynerlere oranla çok daha hızlı üretime uygun olan bu konseptte ayrıca yerli, yenilikçi ve teknolojik ürünler kullanılarak sıcak ve soğuğa dayanıklı (-70,+70) , nem ve ses izolasyonlu, yaklaşık 140-150w (24 volt) elektrik sarfiyatlı 55 derece ısıtıcı asma paneller ile donatılmış konforlu yaşam alanları tasarlanmaktadır.

Proje ile afetzedelere sunulacak olan hizmetler, afetzedelerin asgari yaşam standartları, park kapsamında yararlanılacak olan altyapısal ve üst yapısal kaynaklar ile yaşam kalitesi yüksek geçici barınma alanları sunmak hedeflemektedir.

Planlama sürecinde Şehir Plancıları Odasının yayınladığı “SPO Geçici Barınma Alanları Rehberi” ve AFAD’ın Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi ve İşletilmesi Hakkında Yönergesi (04.11.2015) esas alınmıştır.

Yerleşim ilkeleri;

1. Güvenlik: Depremzedelerin güvenliği en önemli öncelik olmalıdır. Konteyner kentlerin kurulacağı alanların güvenli olması sağlanmalıdır. Ayrıca, konteynerlerin güvenli ve sağlam bir şekilde yerleştirilmesi, doğal afetler veya kötü hava koşullarına karşı dayanıklı olması gerekmektedir.

- Üretilen projelerde alana ve kullanılan konteyner sayılarına göre genelde giriş ve çıkışlarda olmak üzere güvenlik birimleri için de konteyner atanmıştır.

2. İhtiyaçlar: Depremzedelerin temel ihtiyaçlarına yönelik bir planlama yapılmalıdır. Bu, barınma, su, gıda, sağlık hizmetleri, hijyen ve temizlik, elektrik, ısıtma ve soğutma gibi ihtiyaçları içerebilir.

- Üretilen projelerde “Geçici Barınma Alanları Rehberi” dikkate alınarak her 16 yaşam birimine tuvalet, banyo, çamaşırhane gibi hijyen ve temizlik ihtiyaçlarına erişim sağlanmıştır. Sağlık merkezi alanlar için kişi sayısı baz alınarak atanmıştır.

Yemekhane hizmetleri için alanda ortak erişimi en kolay noktalar seçilmiştir.

3. Kolay Erişim: Konteyner kentlerin, depremzedelerin kolay erişebileceği bir konumda kurulması gerekmektedir.

***“İstanbul Teknik Üniversitesi,
Konut Uygulama ve Araştırma Merkezi
bünyesinde, 6 Şubat 2023 tarihinde
yaşanan müessir felaket sonrasında,
merkezimizin danışmanı Future Invest
Global Proje Geliştirme ve
Danışmanlık A.Ş. ile birlikte
“AFET BÖLGESİ ACİL GEÇİCİ KONUT
PROJESİ” kapsamında, birlikte çalışılan
proje tedarik ve uygulama firmaları ile
tam kapsamlı bir çalışma yapılmıştır.”***

dir. Bu nedenle, kentlerin şehir merkezine veya ana yollarına yakın bir alanda yer alması tercih edilebilir.

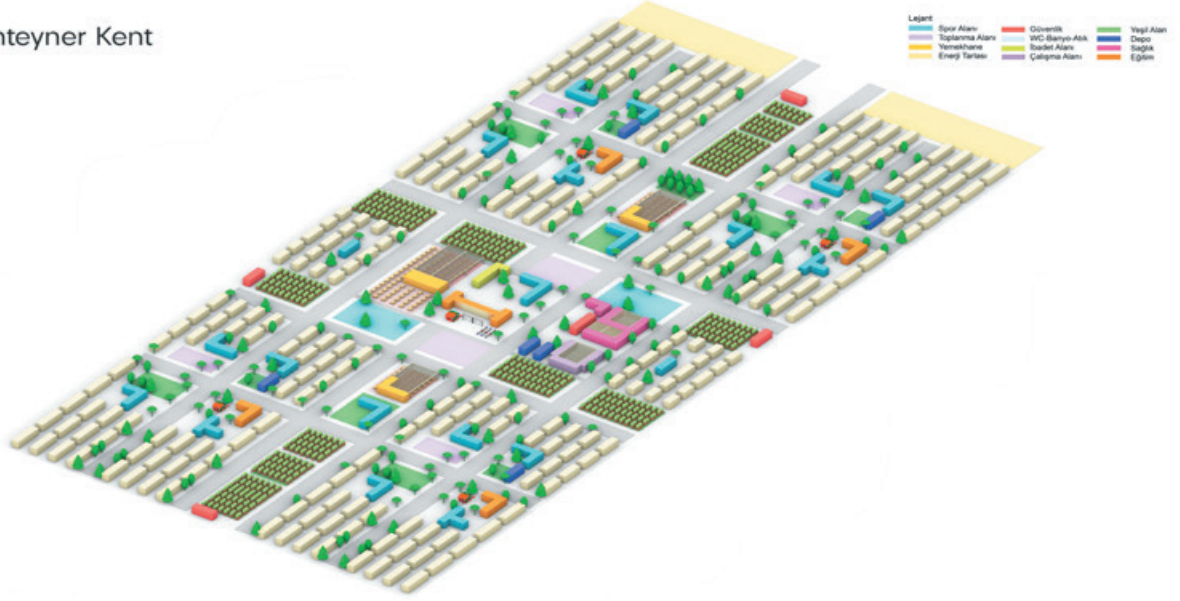
- Üretilen projelerde yine “Geçici Barınma Alanları Rehberi” dikkate alınarak blok sistemi oluşturulmuştur. Bu blok sistemlerinde yaşam modülleri 16 birime ya da 32 birime ulaştığında 10 metrelik çift yön araç geçişi için yol açılmıştır. Bu erişim için olduğu kadar alanın herhangi bir durumda hızlı tahliye edilebilmesi için de önemlidir.

4. Ulaşım: Konteyner kentlerin, depremzedelerin ulaşım ihtiyaçlarına uygun bir şekilde planlanması gerekmektedir. Kentlerin yakınında toplu taşıma araçları veya diğer ulaşım seçenekleri bulunması, depremzedelerin şehir merkezine veya diğer yerlere erişimini kolaylaştırır.

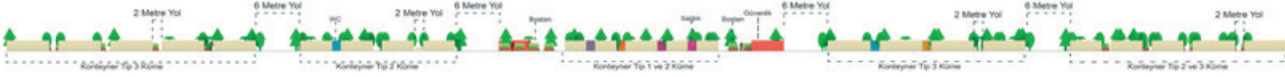
5. Sosyal İmkanlar: Konteyner kentlerde, depremzedelerin sosyal ihtiyaçlarına yönelik imkanlar sağlanması gerekmektedir. Bu, eğitim, kültürel etkinlikler, psikolojik destek, dinlenme alanları gibi imkanları içerebilir.

- Konteyner kentlerde, yaşayacak her yaş grubu göz önünde bulunarak, çocuklar için kreş ve oyun alanı, gençler için bilgisayara ve internete rahatlıkla erişebilecekleri bir eğitim alanı, yetişkinler için üretim modülleri oluşturulmuştur. İdeal senaryonun ilerleyen süreçlerinde alan için bostanlar oluşturulacak ve depremzedeler birinci elden kendi gıda-sebze üretimini yapabileceklerdir.

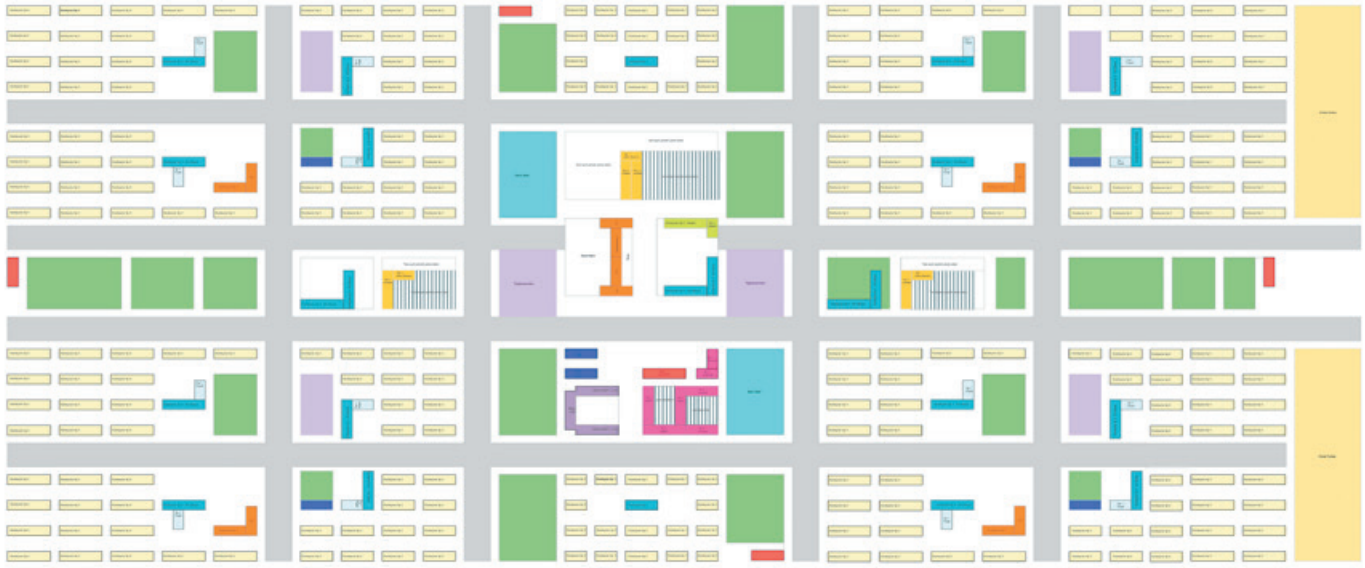
Senaryo: Konteyner Kent

Görünüş 1

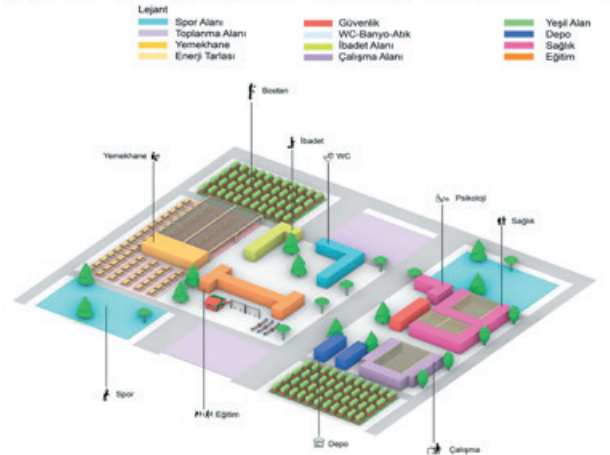
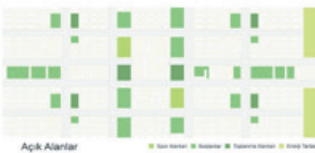
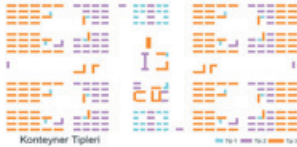
Plan

Görünüş 2

Diyagramlar

“AFET BÖLGESİ ACİL GEÇİCİ KONUT PROJESİ” kapsamında; 100-150’şer adet modüler konteynerlerden oluşan yaşam alanları tasarlanmaktadır. Çamaşırhane, WC ve duş üniteleri ile yemekhane ve mutfak ünitelerinin olduğu modüler bir sistem kurgulanmaktadır. İleri teknoloji uygulamaları (ısı, ses, su yalıtımı ve ısıtma ünitesi) ile birlikte su arıtma sistemli kompakt bir yerleşim alanı sağlanmaktadır.”

6. Sürdürülebilirlik: Konteyner kentlerin sürdürülebilirliği önemlidir. Bu nedenle, konteyner kentlerde enerji verimliliği, atık yönetimi, su tasarrufu gibi sürdürülebilirlik prensiplerine uygun bir planlama yapılmalıdır.

- Konteyner Kentlerde oluşacak su atığı için su arıtma merkezi ve biyolojik hendek oluşturulacaktır böylece alan içerisinde suyun dönüşümü sağlanacaktır.

Konteynerlerin çatılarındaki ve alan içerisinde çeşitli yerlerde bulunacak güneş panelleri enerji üretimi sağlayacaktır.

7. Katılım: Depremzedelerin katılımı ve görüşleri önemlidir. Konteyner kentlerin tasarım ve yönetiminde, depremzedelerin katılımı sağlanmalı ve ihtiyaçlarına yönelik bir planlama yapılmalıdır.

8. Geçici Olma: Konteyner kentlerin geçici olacağı unutulmamalıdır. Bu nedenle, konteyner kentlerin, depremzedelerin yeniden yerleştirilmesine kadar geçici bir barınma sağlaması amaçlanmaktadır. Bu süreçte, depremzedelerin gelecekteki kalıcı barınma ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmalıdır.

- Konteyner Kentler geçici bir barınma sağlamalarına karşın bu geçicilik bölgede yeniden yer seçimi, planlaması, inşası ve kurulumunun zaman alması sebebiyle bazen yıllarca sürebilmektedir. Dolayısıyla bu alanları tasarlar-ken modüler kendi içerisinde döngüsünü sürdürebilen bir “yaşam” alanı oluşturma algısı ile bütün insani faktörler ele alınarak hareket edilmelidir.

Hatay drone görüntüsü, iStock by Getty images

Üniteler:

Yaşam Konteynerleri, Yönetim, Eczane, Sağlık Ocağı, Mutfak, Çamaşırhane, Yemekhane, İbadethane, Okul, Yuva, Güvenlik, Depolar (Sıcak/soğuk), Market, Su depoları, Su arıtma sistemi, Su üretim merkezi, Enerji üretim merkezi, Yeşil alan, Spor alanı, Hobi bahçesi,

Son söz

Ülkemizi derinden sarsan Şubat 2023 Depremleri Sonrısındaki Yeniden Yapılanma Süreçleri’nde dikkat edilmesi gereken hususlar öncelikle yurttaşlarımızın sağlam, sağlıklı, güvenli geçici barınma alanlarına ivedilikle yerleştirilmesi gerektiği yönünde olmalıdır. Sonrasında yeni barınma alanlarının yerseçimi ilkelerine uygun uzman kişilerce seçilmesi, yurttaş, meslek odaları, sivil toplum kuruluşlarının dahil olabileceği katılım süreçlerinin işletilmesi, koruma, kullanma, sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde bu alanların bütüncül planlama anlayışı ile yeniden planlanması gerekmektedir.